

Nr 137.

Av herr **Hansson, Sigfrid**, om ökat anslag till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m.

I sin skrivelse (riksdagens skrivelse 1928 nr 8 A punkt 219) angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, gjorde sistlidna års riksdag följande uttalande:

»Riksdagen har ej kunnat undgå uppmärksamma, hurusom det sätt, varpå föreläsningsverksamheten för närvarande bedrives, lämnar rum för åtskilliga erinringar och hurusom genom en ej alltid fullt ändamålsenlig organisation denna betydelsefulla verksamhet understundom förfelar det mål den vill vinna. En rättelse härutinnan är tvivelsutan högst önskvärd och bör i sinom tid komma till stånd. Det förslag, som motionären framlagt angående anslag till folkbildningskurser, anordnade på sätt i motionen angives, synes riksdagen vara ägnat att komplettera vad som brister i den nuvarande organisationen, och med hänsyn till den viktiga uppgift, dessa kurser äro avsedda att fylla, har riksdagen icke dragit i betänkande att bifalla vad härutinnan föreslagits — —.»

Även tidigare har riksdagen påtalat bristerna i den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten. Så skedde bland annat i en riksdagens skrivelse den 29 maj 1920 (nr 239), vilken föranledde tillsättande av de s. k. folkbildningssakkunniga. Det av dessa framlagda »Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet» avsåg också bland annat avhjälpan av sagda brister. Med anledning av mot förslaget framställda anmärkningar överarbetades detta av skolöverstyrelsen i dess den 14 oktober 1924 avgivna yttrande. Det av överstyrelsen sålunda uppgjorda förslaget har sedermera vunnit allmän anslutning från folkbildningsarbetets målsmän i vårt land.

Genom ett realiserande av sistnämnda förslag skulle de av riksdagen påtalade bristerna i den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten, liksom bristerna i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet överhuvudtaget, kunna avhjälpas.

Då emellertid ifrågavarande förslag till omorganisation av folkbildningsarbetet sedermera ej föranlett någon framställning till riksdagen av Kungl. Maj:t, ingav skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1928 till Kungl. Maj:t ett förslag till successivt genomförande av omorganisationsförslaget, därest Kungl. Maj:t skulle av statsfinansiella skäl finna sig förhindrad att för 1929 års riksdag framlägga detta i dess helhet (se bilaga till 1929

års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln s. 605). Skolöverstyrelsen har härvid ansett sig böra lägga en väsentlig del av första årets anslagsökning på folkbiblioteksväsendet men samtidigt föreslagit vissa ändringar i fråga om understöd åt den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten. I sistnämnda avseende innebär skolöverstyrelsens hemställan — utom en mindre anslagsökning — att dess tidigare avgivna förslag till ändrade bestämmelser angående understöd åt föreläsningsverksamheten i huvudsak skulle genomföras. I den mån det vore möjligt att utan väsentlig anslagsökning avhjälpa de av 1928 års riksdag påtalade bristerna, skulle på så sätt redan nu en reform komma till stånd.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet i innevarande års statsverksproposition (åttonde huvudtiteln s. 606) har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anslutit sig till förslaget om ett successivt genomförande av omorganisationen av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet samt bebådadt en proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet. I avbidan på denna har i statsverkspropositionen upptagits ett med 200,000 kronor höjt anslag till folkbiblioteksväsendet eller den summa för ifrågasatt ändamål, skolöverstyrelsen ansett för budgetåret 1929/1930 behövlig vid ett successivt genomförande av omorganisationen. Däremot har statsrådet — under erkännande av att man möjligen kunde ifrågasätta »att redan nu vidtaga en del föreslagna ändringar i gällande bestämmelser rörande understöd för populärvetenskapliga föreläsningar, vilka bestämmelser på åtskilliga punkter äro i viss mån föråldrade eller eljest tarva en omarbetning» — förklarat sig anse, att med denna del av omorganisationen kunde till ett följande år anstå.

På så sätt kommer skolöverstyrelsens förslag till successivt genomförande av omorganisationen av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet att göras till föremål för framställning till riksdagen från Kungl. Maj:ts sida endast i fråga om folkbiblioteksväsendet men ej beträffande föreläsningsverksamheten. Då jag emellertid finner skolöverstyrelsens förslag även i sistnämnda hänseende starkt motiverat, har jag velat för riksdagen framlägga förslag till genomförande av samtliga de delar av omorganisationen, vilka skolöverstyrelsen hemställt skola vid innevarande riksdag realiseras.

I sin skrivelse av den 31 augusti 1928 har skolöverstyrelsen bland annat upptagit frågan om *statsanslagets storlek* (bilaga till 1929 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln s. 607—610). Överstyrelsen har härvid framhållit, att de av 1928 års riksdag påtalade bristerna i föreläsningsverksamheten i hög grad bero på otillräckliga understöd från det allmänna. Helt kunna således ifrågasatt brister ej avhjälpas, förrän statsanslaget i enlighet med överstyrelsens tidigare förslag väsentligt höjes. Vid ett successivt genomförande av omorganisationen av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet har överstyrelsen emellertid ansett sig böreslå, att denna höjning av anslaget finge anstå till 1930 års riksdag. Men över-

styrelsen har tillika framhållit, att, därest verksamheten ej skall äventyras, en ökning med 20,000 kronor är nödvändig, och detta, även om ingen omorganisation av statens verksamhet för understödjande av denna gren av det fria folkbildningsarbetet nu genomföres. Beträffande motiveringen får jag hänvisa till vad överstyrelsen anfört. Särskilt vill jag understryka, att det här är fråga om understöd till nya föreläsningsanstalter, av vilka flertalet ha sin verksamhet förlagd till mindre och i regel ekonomiskt föga bärkraftiga kommuner.

Dessutom har skolöverstyrelsen hemställt, att statsanslaget höjes med ytterligare 1,500 kronor för att bereda understöd till fortsatt utgivande av tidskrift för föreläsningsverksamheten. I statsverkspropositionen (bil., åttonde huvudtiteln s. 610—611) har också understöd till tidskriften upptagits, men ifrågavarande reservationsanslag har dock föreslagits till samma belopp som innevarande budgetår. Då understödet till de lokala föreläsningsanstalterna redan förut är lågt, synes mig den av skolöverstyrelsen föreslagna höjningen synnerligen motiverad.

Slutligen har skolöverstyrelsen föreslagit dels en — av den föreslagna omorganisationen nödvändiggjord — höjning med 7,000 kronor, dels ett nytt extra reservationsanslag av 18,000 kronor till kombinerade föreläsnings- och studiecirckelkurser. Till motiveringen härför skall jag nedan återkomma. Sammanlagt har skolöverstyrelsen sålunda föreslagit en höjning av extra reservationsanslaget till anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, från nuvarande 400,000 kronor med 28,500 kronor till 428,500 kronor samt ett nytt extra reservationsanslag av 18,000 kronor till kombinerade föreläsnings- och studiecirckelkurser.

De av skolöverstyrelsen i dess yttrande den 14 oktober 1924 över »Beträktande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet» föreslagna *nya bestämmelserna angående understöd till den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten*¹ äro, såsom ovan nämnts, delvis av den art, att de — bortsett från den ovan berörda väsentliga höjningen av totalanslagets belopp — skulle nödvändiggöra en höjning av statens bidrag. På en av dessa förändringar — upprättandet vid universiteten i Lund och Uppsala av särskilda folkbildningsavdelningar — skall jag här ej ingå, då överstyrelsen ansett, att denna del av reformen kunde vid ett successivt genomförande av densamma anstå till 1930 års riksdag. De övriga förändringar, som skulle medföra anslagshöjning, gälla understöd i vissa fall till föreläsarnas resekostnader och understöd till centralbyråer och föreläsningsförbund.

I fråga om *understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare* har skolöverstyrelsen — under hänvis-

¹ Se bilaga nedan! De delar av förslaget, som röra universitetens folkbildningsavdelningar, ha här uteslutits.

ning till sitt ovannämnda yttrande den 14 oktober 1924 — i sin skrivelse av den 31 augusti 1928 anfört följande:

»Enligt gällande bestämmelser kan dylikt understöd utgå till avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orters föreläsningsanstalter och föreningar med högst hälften av det belopp, varmed resekostnad i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 8 kronor. Under sistförflutna budgetår fick av anslaget till anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar högst 8,000 kronor användas för nämnda ändamål.

Avsikten med ifrågavarande understöd är givetvis att ordna så, att kommuner, som ligga långt från landets kulturcentra, ej därför skola bli i alltför hög grad ogynnsamt ställda i jämförelse med de närmare belägna. Emellertid äro de bidrag, som kunna lämnas enligt nuvarande villkor, alltför små för att det åsyftade resultatet skall kunna nås. Överstyrelsen har därför i sitt ovan — — — omnämnda yttrande föreslagit, att bestämmelsen rörande storleken av bidraget skulle ändras därhän, 'att understödet må utgå med högst tre fjärdedelar av det belopp, varmed resekostnad, bestående av utgifter för järnvägs- och ångbåtsbiljetter samt för skjutslega, i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 4 kronor'.

Överstyrelsen finner det synnerligen angeläget, att föreläsningsanstalter å ekonomiskt mindre bärkraftiga och avlägset belägna orter snarast erhålla det ökade understöd, som överstyrelsen sålunda föreslagit. Med de nu gällande villkoren har det hittillsvarande anslaget ej kunnat helt utnyttjas för ifrågavarande ändamål, och enligt överstyrelsens beräkning behöver endast en ökning på 2,000 kronor göras för att anslagsbeloppet med de nu föreslagna bestämmelserna skall bli tillräckligt. Överstyrelsen får sålunda föreslå, att det till understödande av den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten anvisade anslaget med hänsyn till här angivna förhållanden höjes med 2,000 kronor samt att av detta anslag må på ovannämnda ändrade villkor högst 10,000 kronor användas till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.»

Såsom framgår av vad här anförts, skulle sålunda den föreslagna höjningen av anslaget liksom den ovan nämnda höjningen på 20,000 kronor komma föreläsningsanstalterna i avlägsna och ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner till godo.

Beträffande understöd till *centralbyåer och andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar* framhöll skolöverstyrelsen i sin skrivelse av den 31 augusti 1928 följande:

»Såsom överstyrelsen ovan framhållit, utgör det anslag, som för innevarande budgetår får användas till understöd av centralbyråer och andra förmedlingsanstalter 25,000 kronor. Emellertid bör — såsom överstyrelsen nedan närmare vill motivera — detta anslag, i enlighet med överstyrelsens ovan omnämnda yttrande av den 14 oktober 1924, uppdelas på ett

styrelsen sålunda anfört, får överstyrelsen hemställa, att i enlighet med nämnda förslag högst 10,000 kronor må användas till understöd åt föreläsningsförbund.

I stället för nu utgående anslag av högst 25,000 kronor till centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar skulle sålunda komma ett anslag av högst 20,000 kronor till centralbyråer och ett av högst 10,000 kronor till föreläsningsförbund. Sammanlagt skulle alltså anslaget till anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar på grund av vad här anförts behöva höjas med 5,000 kronor, en höjning, som dock skulle bortfalla, när en folkbildningsavdelning upprättades vid universitetet i Lund.»

Beträffande *genomförandet i övrigt av de utav skolöverstyrelsen föreslagna nya bestämmelserna* angående understöd åt den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten har överstyrelsen i sin skrivelse den 31 augusti 1928 anfört följande:

»Såsom överstyrelsen ovan — — — framhållit, är ett av de viktiga syftena med den föreslagna omorganisationen av statens verksamhet för det fria folkbildningsarbetets understödjande att genom organisatoriska förbättringar skapa större förutsättningar för ett samarbete mellan de olika folkbildningsinstitutionerna. Ett steg i riktning mot ett sådant organiserat samarbete har tagits genom 1928 års riksdags beslut att i anslutning till överstyrelsens nämnda förslag till omorganisation bevilja 25,000 kronor till folkbildningskurser (s. k. flyttande folkhögskolekurser). Dessa kurser äro sålunda, såsom riksdagen framhållit (riksdagens skrivelse 1928 8 A punkt 219), ägnade att komplettera, vad som brister i den nuvarande organisationen. Emellertid kan man, även om Eders Kungl. Maj:t ej skulle anse möjligt att nu framlägga förslaget till hela omorganisationen av statens verksamhet till det fria folkbildningsarbetets understödjande, gå vidare på den inslagna vägen. Så kan, därest vad överstyrelsen ovan föreslagit kommer till verkställighet, utan några ytterligare ökade kostnader för statsverkets den ändamålsenligare organisation av föreläsningsverksamheten, riksdagen i nyssnämnda skrivelse ansett önskvärd, komma till stånd, därigenom att de av överstyrelsen (i dess — — — yttrande angående folkbildningssakkunnigas förslag) föreslagna nya villkoren för understöd av föreläsningsverksamheten redan nu komma till tillämpning. Härvid behöva endast de jämkningar företagas, som kunna bli följden av ett uppskov till budgetåret 1930/1931 med inrättande av universitetens folkbildningsavdelningar. Överstyrelsen vill alltså föreslå, att dessa ändrade villkor vinna tillämpning från och med budgetåret 1929/1930. Då bland nämnda villkor även upptagits en bestämmelse att det minsta antal föreläsningar, som lokal föreläsningsanstalt skulle för åtnjutande av statsbidrag anordna varje budgetår, skulle utgöra 10, behöver ej särskilt medgivande i detta avseende, såsom tidigare skett, nu begäras.»

Den av skolöverstyrelsen omnämnda organiserade samverkan skulle på

detta område — utom genom centralbyråer och föreläsningsförbund — åstadkommas på sätt föreskrives i överstyrelsens förslag till kungörelse § 53 mom. e. och § 57 mom. b.

Beträffande övriga ändringar i nu gällande bestämmelser får jag ur skolöverstyrelsens ovannämnda yttrande den 14 oktober 1924 anföra följande.

»Beträffande — — — föreläsningsanstalternas *val av föreläsare och föreläsningsämnen* anser överstyrelsen, att detta så mycket som möjligt bör begränsas till de av överstyrelsen godkända — — — förteckningarna. Att helt avstänga möjligheten för en föreläsningsanstalt att använda andra föreläsare än dem, som äro upptagna i de nämnda katalogerna, skulle emellertid ej vara tillrådligt. Det händer ju ofta, att lämplig föreläsare finnes å orten, men att han ej kan eller vill föreläsa å andra platser och därför ej sökt komma in i någon av centralbyråernas föreläsningskataloger. Om man också därför synes som huvudregel böra föreskriva, att föreläsare och föreläsningsämnen skola väljas ur de av överstyrelsen godkända eller av universitetens folkbildningsavdelningar uppgjorda förteckningarna, bör givetvis denna bestämmelse i huvudsaklig överensstämmelse med vad också de sakkunniga föreslagit förses med ett kompletterande tillägg, att föreläsare och föreläsningsämnen, som ej äro upptagna i de nämnda katalogerna likväl må med föreläsningskonsulentens medgivande kunna uppföras på föreläsningsanstalternas program.

I nära sammanhang med frågorna om antagandet av föreläsare och föreläsningsämnen står också behandlingen av *underhållning med sång, musik och uppläsning*. — — — — (De sakkunniga ha) föreslagit att dylik underhållning — — — skulle — för så vitt den fyller rimliga krav i fråga om konstnärlighet och är insatt i en ram av folkbildande värde — med hänsyn till statsbidrag likställas med rent populärvetenskapliga föreläsningar.

Att sång, musik och även uppläsning, då de stå på konstnärligt hög nivå och om de dessutom äro åtföljda av en upplysande framställning, som fyller kraven i fråga om sakkunskap, kunna ha stort värde ur folkbildningssynpunkt, torde ej kunna bestridas. Redan efter nu tillämpad praxis får dylik underhållning — om också i mycket begränsad omfattning — förekomma på de statsunderstödda föreläsningsanstalternas program. Att i detta avseende lämna föreläsningsanstalterna full frihet och helt likställa underhållning med musik, sång eller uppläsning med andra föreläsningar, för så vitt den är av den art att den uppfyller de nämnda villkoren i fråga om konstnärlighet och åtföljande förklarande framställning, torde dock ej vara tillrådligt. Om så sker, kan man nämligen befara, att en och annan anstalt skulle helt fylla sina program med dylik underhållning och försumma den i egentlig mening populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten, som dock bör vara anstalternas förnämsta uppgift. Till medgivandet att underhållning med musik, sång och uppläsning, som uppfyller de ovan angivna kraven, må likställas med populärvetenskapliga föreläsningar, synes därför

böra fogas den begränsningen, att det endast får ske i den omfattning, som överstyrelsen prövar lämplig. Å andra sidan torde det emellertid vara skäl att utsträcka bestämmelsen till att gälla ej blott de nämnda slagen av underhållning utan även dramatisk föreställning. Det värde i folkbildningsavseende, som en dramatisk föreställning har, om den står konstnärligt högt i fråga om såväl innehåll som utförande och föregås av en sakkunnig litteraturhistorisk översikt över skådespelet och dess författare, måste anses vara så stort, att en dylik föreställning bör — om också givetvis i mycket begränsad omfattning — kunna få tagas med på en statsunderstödd föreläsningssanstalts program.

De sakkunniga ha i fråga om *understödet för den föreläsningsverksamhet som bedrivs av riksförbund för studiecirkelverksamhet* föreslagit vissa villkor, överensstämmande med de principer, som följas av arbetarnas bildningsförbund, det enda riksförbund, som för närvarande åtnjuter dylikt understöd. Överstyrelsen har här endast att — i analogi med den föreskrift, som föreslagits beträffande folkbildningskursföreningar — föreslå det tillägg, att lokalavdelning av riksförbund, som anordnar en kurs, skall vara skyldig att, om lokal föreläsningssanstalt finnes å platsen, där kursen skall hållas, angående kursens anordnande samråda med anstaltens styrelse.»

Vad vidare angår den i förslaget till kungörelse § 52 intagna bestämmelsen, att sammanlagda statsanslaget till föreläsningssanstalter inom samma kommun ej finge överstiga 12,000 kronor, sammanhänger den med skolöverstyrelsens här ej upptagna förslag, att anslaget till den populärvetenskapliga föreläsningssverksamheten skulle förvandlas från reservationsanslag till förslagsanslag. Det torde därför kunna ifrågasättas, om bestämmelsen för närvarande är av behovet påkallad.

Slutligen vill jag beträffande det av skolöverstyrelsen föreslagna nya extra reservationsanslaget till kombinerade föreläsningss- och studiecirkelkurser framhålla, att dessa kurser äro avsedda att komplettera den nuvarande föreläsningssverksamheten på samma sätt som de folkbildningskurser, s. k. flyttande folkhögskolekurser, till vilka riksdagen sistlidna år beslöt bevilja anslag (se riksdagens ovan sid. 1 anförda uttalande!). För övrigt vill jag hänvisa till den motivering, skolöverstyrelsen framlagt i sin skrivelse den 31 augusti 1928. Skolöverstyrelsen anför häri följande:

»Överstyrelsen har tidigare — — — för Eders Kungl. Maj:t framlagt förslag till omorganisation av statens verksamhet för det fria folkbildningsarbetets understödande. I nämnda förslag innefattas även statsunderstöd till studiecirkelklar för avlönande av de lärare, de anlita för sina kurser (§§ 71 — 76, 79 — 80 av överstyrelsens förslag till kungl. kungörelse). Skulle emellertid Eders Kungl. Maj:t anse statsfinansiella skäl hindra, att hela reformen genomföres på en gång, höra, såsom överstyrelsen — — — framhållit, vissa delar av frågan om dylika understöd till de spörsmål, som skulle kunna

uppskjutas till följande år. Endast i fråga om understöd till kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser har överstyrelsen ej ansett sig kunna tillråda ett uppskov. Beträffande detta spörsmål får överstyrelsen under nyssnämnda förutsättning anföra följande.

I sitt yttrande av den 14 oktober 1924 över folkbildningssakkunnigas förslag framhöll överstyrelsen, att det vore av synnerligen stor betydelse, att det intresse för verkligt planmässigt studiearbete, som spåras på många håll inom studiecirkelrörelsen, understöddes av staten kraftigare och mera direkt än som kunde ske enbart genom att studiecirkelarna, såsom dittills, erhöles anslag blott till bokinköp. Överstyrelsen anslöt sig därför i princip till sakkunnigas förslag rörande anslag till arvoden åt av studiecirkelarna anlitade lärare. Redan då hade också riksdagen, genom att för budgetåret 1924/1925 anvisa medel till två universitetscirkel, givit sin principiella anslutning till ifrågavarande form av anslag. Sedan dess har riksdagen varje år anvisat medel till universitetscirkel, för budgetåret 1928/1929 13,000 kronor till tio universitetscirkel. På så sätt har alltså § 75 i överstyrelsens ovannämnda förslag till kungl. kungörelse redan föranlett beslut av statsmakterna.

Enligt överstyrelsens förmenande är det emellertid av lika stor vikt, att även andra former av kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser erhålla statsunderstöd. Dessa andra former av kurser höra nämligen enligt överstyrelsens mening — vid sidan av universitetscirkelarna — till de mest betydelsefulla formerna för bedrivande av ett verkligt kvalificerat studiearbete inom den fria folkbildningsverksamheten. Överstyrelsen anser sig därför böra hemställa, att för budgetåret 1929/1930 ett anslag beviljas för ifrågavarande ändamål.

I sitt förslag till ovannämnda kungl. kungörelse upptog överstyrelsen följande stadgande rörande understöd av nämnda art:

'Understöd må, med högst 1,200 kronor för år och studiecirkel, därav högst 800 kronor till egentligt arvode och, därest lärare ej är bosatt å kursplatsen, högst 400 kronor till ersättning för resa och vivre, utgå som ersättning åt lärare, som av studiecirkel anlitas för en kombinerad föreläsnings- och studiecirkelkurs. Därvid skola följande villkor gälla:

a. Statsbidraget skall avse det kommande arbetsåret och må utgå med högst två tredjedelar av det belopp, som därunder utbetalas i lärararvode samt ersättning för resa och vivre.

b. Lärares kompetens skall vara av skolöverstyrelsen godkänd.

c. Kursen skall omfatta minst 24 sammanträden, vart och ett om två timmar, av vilka den ena skall ägnas åt föreläsning, den andra åt studiecirkelarbete (seminarieövningar, laborationer eller liknande).

d. Kursdeltagarna skola förbinda sig att, utom vid giltigt förfall, närvara vid varje sammankomst under den tid kursen pågår och att efter lärarens anvisning utarbeta visst antal skriftliga uppsatser i ämnet.

e. Kursdeltagarnas antal skall utgöra minst 10.'

Överstyrelsen föreslog även, att sammanlagt skulle för ifrågavarande ändamål utgå 72,000 kronor — — —.

Vad beträffar storleken av understöden vill överstyrelsen ytterligare framhålla följande. Maximibeloppet för varje kurs var av överstyrelsen beräknat i anslutning till folkbildningssakkunnigas förslag, som innebar, att i lärarearvode skulle för varje sammanträde utgå 50 kronor jämte ersättning för resa och vivre, därest läraren ej vore bosatt å kursplatsen. Motsvarande belopp för universitetscirkelarna var 75 kronor jämte eventuell ersättning för resa och vivre eller sammanlagt för varje cirkel respektive högst 1,200 och lägst 400 kronor. I enlighet med överstyrelsens förslag skulle dessa belopp emellertid vara maximibelopp. Säkerligen skulle också endast i undantagsfall så mycket som 400 kronor behöva utgå till ersättning för resa och vivre.

Då riksdagen beviljade anslag till universitetscirkel, beslöt den också — såsom överstyrelsen förmodar, med hänsyn till sistnämnda förhållande — att till varje universitetscirkel skulle utgå ett belopp av 1,300 kronor i stället för i överstyrelsens förslag upptagna högst 1,600 kronor. Med hänsyn härtill torde understödet till varje sådan kurs, varom här är fråga, böra beräknas till högst 900 kronor. Enligt överstyrelsens mening bör till en början understöd beräknas utgå till 20 sådana kurser eller med ett sammanlagt belopp av 18,000 kronor. Då emellertid 900 kronor enligt förslaget skulle bliva högsta tillåtna understöd, skulle, därest lägre arvode än det ovan angivna komme att utgå, mer än 20 kurser kunna understödjas. I likhet med anslaget till anordnande av universitetscirkel bör ifrågavarande anslag få naturen av reservationsanslag.»

På grund av vad jag sålunda anfört och med särskilt framhållande av att ett antagande av det förslag, för vilket här redogjorts, skulle avhjälpa de av 1928 års riksdag påtalade bristerna i föreläsningsverksamheten, i den mån så kan ske utan väsentlig anslagsökning, får jag hemställa, att riksdagen måtte besluta,

att såsom understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett *extra reservationsanslag* av 428,500 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må användas *dels* 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, *dels* 1,500 kronor till fortsatt utgivande av tidskrift för föreläsningsverksamheten, *dels* högst 20,000 kronor till understöd åt centralbyråer, *dels* högst 10,000 kronor till understöd åt föreläsningsförbund och *dels* högst 10,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare,

att såsom understöd till anordnande av kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser anvisa för budgetåret 1929/1930 ett *extra reservationsanslag* av 18,000 kronor att utgå med högst 900 kronor för anslagsår och studiecirkel, samt

att dessa understöd måtte få i övrigt utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor, skolöverstyrelsen föreslagit i yttrande den 14 oktober 1924 över Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Stockholm den 21 januari 1929.

Sigfrid Hansson.

Bilaga.

**Skolöverstyrelsens förslag till kungl. kungörelse angående understöd-
jande av det fria folkbildningsarbetet.**

Kap. II. Populärvetenskapliga föreläsningar och kurser.

§ 51.

Understöd av statsmedel för föreläsningsverksamhet må under nedan närmare angivna villkor utgå dels till lokala anstalter eller föreningar (nedan kallade lokala föreläsningsanstalter), dels till riksförbund för studiecirkelverksamhet, dels till folkbildningskurser, dels också till anstalter och förbund, som ha till uppgift att förmedla föreläsningar (nedan kallade centralbyråer och föreläsningsförbund).

1. Lokala föreläsningsanstalter.

§ 52.

Understöd av statsmedel må med högst 3,000 kronor och lägst 200 kronor för helt år räknat utgå till lokal anstalt för anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar. Om skolöverstyrelsen så prövar lämpligt, må i vidsträcktare eller folkrikare kommuner mer än en föreläsningsanstalt uppbära statsanslag, dock får det samlade statsanslaget till de olika anstalterna inom kommunen ej överstiga 12,000 kronor för år.

§ 53.

För åtnjutande av det i § 52 omnämnda understödet skola i övrigt följande villkor gälla:

a. Kommuner eller enskilda skola, med det undantag, som nedan i § 55 stadgas, för anstaltens föreläsningsverksamhet tillskjuta minst lika stort belopp som det begärda statsbidraget.

b. Föreläsningens angelägenheter skola vårdas av en styrelse, som antager föreståndare och lärare.

c. Föreläsningarna, vilkas antal ej får understiga 10 om året, skola så anordnas, att de efter ortens förhållanden antingen jämt fördelas över föreläsningåret eller ock, helt eller delvis, sammanföras till kurser på kortare tid.

d. Föreläsare och föreläsningens ämnen skola väljas ur de av skolöverstyrelsen godkända — — — förteckningarna, eller också vara på förhand av föreläsningens konsulent godkända.

e. Före uppgörande av föreläsningsprogrammet skola inom kommunen verkamma bibliotek, studiecirkel och övriga folkbildningsföretag sättas i tillfälle att inkomma med förslag till föreläsningar.

f. Alla föreläsningar skola vara offentliga.

g. Så vitt möjligt skola litteratur- och studieanvisningar lämnas rörande de ämnen, som skola behandlas i föreläsningarna, varjämte med det nedan i mom. i stadgade undantaget tillfälle skall, då föreläsaren det medgiver, beredas åhörarna att omedelbart efter föreläsningen framställa frågor och anhålla om förklaringar.

h. Styrelse för föreläsningens anstalt, skall sörja för att föreläsningarna må bliva till verklig nytta för den allmänhet, för vilken de äro avsedda, och skall, i den mån förhållandena sådant medgiva, tillse, att litteratur, lämpad efter föreläsningarnas innehåll, för utlåning och försäljning hålles tillgänglig i sammanhang med föreläsningarna.

i. Alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarna eller undervisningen skola vara förbjudna, vilket dock icke utesluter föreläsningar rörande politiska eller religiösa frågor, för så vitt de ha rent saklig karaktär och ej äro agitatoriskt hållna.

j. Underhållning med sång, musik, uppläsning eller dramatisk framställning, som fyller rimliga krav på konstnärlighet och är åtföljd av en upplysande, ur folkbildningssynpunkt lämplig framställning, må i den omfattning skolöverstyrelsen prövar skäligen för erhållande av statsbidraget likställas med populärvetenskapliga föreläsningar.

k. Anstalten skall vara underkastad inspektion på sätt som nedan i § 68 föreskrives.

§ 54.

Föreläsningens anstalt, som erhållit statsunderstöd, men som på grund av smittsam sjukdom eller annan omständighet, över vilken anstalten icke kunnat råda, ej varit i stånd att anordna hela det i § 53 mom. c här ovan stadgade minimiantalet föreläsningar, må efter Kungl. Maj:ts beprövande uppbära hela det statsunderstöd, som för året blivit anstalten eller föreningen tillerkänt, därest övriga villkor blivit fullgjorda och vederbörande inspektör intygar, att föreskrivet antal föreläsningar ej kunnat anordnas på grund av anledning, som nu nämnts.

§ 55.

Utöver vad i §§ 52 och 53 är stadgat må lokala föreläsningsanstalter kunna tilldelas statsunderstöd för ersättande av havda resekostnader för föreläsare under iakttagande

a. att dylikt understöd må utgå allenast till avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orters anstalter;

b. att understödet må utgå med högst tre fjärdedelar av det belopp, varmed resekostnad, bestående av utgifter för järnvägs- och ångbåtsbiljetter samt för skjutslega, i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 4 kronor;

c. att det sammanlagda beloppet av dylika understöd ej får överstiga 10,000 kronor för år.

2. *Föreläsningsverksamhet, bedriven genom riksförbund för studiecirkelverksamhet.*

§ 56.

Understöd av statsmedel må på nedan närmare angivna villkor utgå till riksförbund för studiecirkelverksamhet för anordnande av föreläsningsserier och kurser, omfattande var och en minst tre föreläsningar.

§ 57.

För åtnjutande av det i § 56 omnämnda understödet skola följande villkor gälla:

a. Föreläsningarna skola anordnas i samband med studiecirkelarbete.

b. Finnes statsunderstödd lokal föreläsningsanstalt på plats, där en av riksförbundet anordnad kurs skall hållas, skall vederbörande lokalavdelning av riksförbundet samråda med föreläsningsanstaltens styrelse angående kursens anordnande.

c. I övrigt skola de villkor och bestämmelser iakttagas, som ovan i § 53 a, d—k finnas föreskrivna angående lokala föreläsningsanstalter.

3. *Folkbildningskurser.*

4. *Föreläsningsförbund.*

§ 61.

Understöd av statsmedel må med sammanlagt högst 10,000 kronor för år utgå till sammanslutningar av föreläsningsanstalter inom ett större område (föreläsningsförbund), med uppgift att förmedla föreläsningar, ordna föreläsningsturnéer samt i övrigt befordra samarbetet mellan föreläsningsanstalterna inom området.

§ 62.

Endast ett föreläsningsförbund inom ett och samma verksamhetsområde får åtnjuta statsunderstöd.

§ 63.

Föreläsningsförbund äger att i kommuner, där ingen föreläsningsanstalt finnes, anordna föreläsningar och för dylika åtnjuta statsunderstöd enligt de i § 53 a, d—k föreskrivna villkoren.

5. *Centralbyråer.*

§ 64.

Som centralbyråer för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten med de uppgifter, som nedan angivas, skola tjänstgöra — — — — — särskilda därtill av skolöverstyrelsen antagna anstalter.

§ 65.

Understöd av statsmedel må med ett belopp av sammanlagt högst 20,000 kronor för år utgå till sådana av skolöverstyrelsen antagna centralbyråer, som ej under annan anslagstitel åtnjuta understöd för föreläsningsverksamhet.

§ 66.

Det åligger centralbyråerna för den statsunderstödda föreläsningsverksamheten

a. att stå föreläsningsanstalter och föreningar till tjänst med förmedling av föreläsningar samt med råd och anvisningar beträffande föreläsningsverksamheten ;

b. att inom av skolöverstyrelsen anvisat område fylla ett föreläsningsförbunds uppgifter, sådana de finnas angivna ovan i §§ 61 och 63 ;

c. att årligen uppgöra förteckning över lämpliga, till buds stående föreläsare och föreläsningsämnen, varvid de förteckningar, som uppgöras av de av skolöverstyrelsen antagna centralbyråerna, skola före tryckningen underställas skolöverstyrelsen för granskning och godkännande ;

d. att till föreläsningskonsulenten före den 15 februari insända uppgift angående anmälda men av centralbyrån ej godkända föreläsare och föreläsningsämnen.

6. *Gemensamma bestämmelser.*

§ 67.

Ansökningar om tilldelande av här ifrågavarande understöd skola, utom beträffande det i § 54 omnämnda fallet, ingivas till skolöverstyrelsen före den 1 juli det anslagsår ansökningen avser. Ansökning skall vara avfattad i huvudsaklig överensstämmelse med av skolstyrelsen godkända formulär och vara åtföljd av de handlingar, som skolöverstyrelsen föreskriver.

Ansökning i ämne, som avses i § 54, skall, ställd till Kungl. Maj:t, ingivas till skolöverstyrelsen, som har att jämte eget utlåtande insända ansökningshandlingarna till ekleciastikdepartementet.

§ 68.

Inspektion över föreläsningsverksamheten utövas dels av föreläsningskonsulenten, dels enligt av skolöverstyrelsen utfärdad instruktion av lokala inspektörer, som utses av skolöverstyrelsen, sedan förslag inhämtats från vederbörande centralbyrå, föreläsningsförbund eller föreläsningsanstalt.

§ 69.

Statsunderstödda anstalter och föreningar för föreläsningsverksamhet skola vara skyldiga att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

§ 70.

Det åligger skolöverstyrelsen att meddela beslut rörande alla de ovan omnämnda ansökningarna med undantag av de i § 54 omnämnda. Därvid äger överstyrelsen att till prövning upptaga ansökning utan hinder däraf, att någon avvikelse i fråga om de föreskrivna tiderna för dess ingivande ägt rum; och skall underrättelse om överstyrelsens beslut i ärendet av överstyrelsen meddelas statskontoret och vederbörande länsstyrelser samt sökandena.

Beviljat understöd skall, på tid, som skolöverstyrelsen bestämmer, utbetalas till sökanden eller den, som eljest styrker sig vara berättigad uppbära detsamma.

